ڕاپۆرتی بێکەر- هامیلتۆن و گەڕانەوە بۆ دواوە

شاخەوان شۆڕش
2006.12.08

دوای چاوەڕوانی و لێکدانەوەی زۆر گروپەکەی بێکەر و هامیلتۆن کە بۆ تاوتوێی ڕێگاچارەیەک بۆ کێشەی ئێراق تەرخان کرابوون، لە 6 ی دیسەمبەردا ڕاپۆرتەکەی خۆیان ڕاگەیاند. تیایدا 79 پێشنیار ئاراستەی دەسەڵاتی ئەمەریکا و هاوپەیمانانی دەکەن.[1]

سەرەتا پێویستە بگوترێت، ئەو گروپە کە لە لایەن جیمس بێکەر و لی هاملتۆن سەرپەرشتی دەکرا، کۆمەڵێک پیرە ڕامیاری سەردەمی جەنگی سارد بوون و بەگشتی عارەب دۆست و تورک دۆست بوون. بۆیەش ڕاپۆرتەکەیان تێگەیشتنێکی خوێنساردانەی سەردەمی جەنگی ساردی پێوە دیارە و بەرژەوەندی ستاتەکانی ناوچەکە ڕەچاو دەکات، ڕێکراگری ئاسیش لەسەروی ئامانجەکانیەتی، گرنگی ناداتە بەرژەوەندی گەلانی ژێردەستە و ئاواتەکانیان، نەگۆڕینی باری ستاتوس کۆ و پاراستنی یەکگرتوویی خاکی ئێراق گرنگن.

بەر لە ڕاگەیاندنی ڕاپۆرتەکە، چاوەڕوانی پێشنیاری دراماتیکی و میراکلئامێز نەدەکرا، ئەوەی ئەوان ڕایانگەیاند تاڕادەیەکی زۆر پێشبینی دەکرا. هەروەکو خۆشیان دانی پێدا دەنێن و گوتیان، "ئەو ڕاپۆرتە چارەسەری سیحراوی بۆ قەیرانی ئێراق پێ نییە، ئەو ڕاپۆرتە داخوازی هەیە کە ئەگەر پەیڕەو بکرێن پێشکەوتن لە پرۆسەی دروستکردنەوەی ئێراقدا دروست دەکات." هەروەها گوتیشیان دەکرێ ڕووداوی ئەوها بێنە پێش، کە ڕەنگە تەواوی پێشنیار و داواکاریەکانی ڕاپۆرتەکە بخاتەلاوە.

بەر لە هاتنی ڕاپۆرتەکە، لە گوتنە فەرمیەکانی بەرپرسانی ئەمەریکایی بە ڕوونی دەخوێندرایەوە، کەوا مسۆگەرکردنی ئاسایش ئامانجی لەپێشە و دۆزینەوەی ڕێگاچارەیەک بۆ کشانەوەی وردە وردەی بەشی زۆری هێزەکانی ئەمەریکا جەختی لەسەر دەکرایەوە. ڕاپۆرتەکەش جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە، بەڵام دەیەوێ بە گەلێ خاڵی بنچینەیی دابچێتەوە، کە تا ڕادەیەکی زۆر پێچەوانەی ئەو ڕێکەوتنەیە لایەنەکانی ناو ئێراق لە دەستورەکەدا کردوویانە. ڕیالیزم بە ڕاپۆرتەکەوە دیارە، بەمجۆرە ڕاپۆرتەکە دژی گۆڕانی بنچینەییە لە ئێراقدا. بۆیەش دەیەوێ بە گەلێ هەنگاودابچێتەوە کە گۆڕانی دروست کردووە یا دەکرێ گۆڕانی گەورەتر لەگەڵ خۆیدا بهێنێت.

ئەوی بۆ گەلی کورد لە ڕاپۆرتەکەدا جێگای سەرنجە، دەکرێ لەم خاڵانەدا کورتیان بکەینەوە:

یەکەم: لە لاپەرە 39 و 45 دا، جەخت لەسەر یەکێتی خاکی ئێراق دەکاتەوە و دەڵی هەر 18 پارێزگای ئێراق دانیشتوانەکانیان تێکەڵن، ناوچە و هەرێمی جیاواز بەڕوونی دیار نییە، بۆیە ناتوانرێ ئێراق بەسەر سێ هەرێمدا دابەش بکرێت. بۆیە پێویستە هەوڵی بەهێزراگرتنی یەکێتی خاکی ئێراق بدرێت و دەسەڵاتی ناوەند بەهێز بکرێت.

ئەو بۆچوونە لە بۆچوونی کلاسیکیانەی لیبرالیست و ریالیستەکان دەچێت کە بەهەموو شێوەیەک، دژی بیرۆکەی دابەشبوونن، بۆیەش تووشی بەرگری کوێرانە دەبن. هەروەکو لێرەدا دەیبینین، کوا هەر 18 پارێزگای ئیراق هەمووی لە پێکهاتەی تێکەڵی ناسیونال و ئەتنی پێکهاتوون؟ پاشان ناوچەکانی نێوان کورد و سوننە و شیعە بۆ ڕوون و دیار نین؟ لەگەڵ ئەوەی ئێراق دابەش بۆتە سەر ئەو سێ پێکهاتەیە و ئێستا باشتر لە هەمووکات زەق بۆتەوە، بەڵام بێکەر و هاوەلەکانی نایانەوێ ببینن. دیارە ئەوان بەو هەڵوێستەیان دەیانەوێ وێنەیەکی زۆر ئاڵۆزاوی و کێشەئامێز سەبارەت بە پێکهاتەی ئێراق پیشان بدەن، ئەوەش بەشێکە لە پۆلیتیکی تۆقاندن دژ بە دابەشبوون. دەیانەوێ ناوەند بەهێز بکەنەوە و دەسەڵاتی هەرێمەکان سنوردار بکەن، لە پیناوی پاراستنی یەکێتی خاکی ئێراقدا و پاشان کەنترۆلکردنی هەرێمەکان. ئەوە دژی ئەو ڕێکەوتنە دەستورییە لاوازەیە کە تائێستا لایەنەکانی ناو ئێراق پێی گەیشتوون.

دووەم: سەبارەت بە پرسی کەرکوک و ئەرتیکلی 140 لە لاپەرە 46 و 65–66 دا دەڵێ ڕێکەوتنەکی پەسندکراوی هەمەلایەنە لەسەر کەرکوک بکەن، هەروەها دەڵێت، ڕیفەراندەم لەسەر پرسی کەرکوک کە دەبێت تا کۆتایی ساڵی

2007 بكريْت، زۆر خراپە و دەكرێ ببێتەهۆی تەقاندنەوەی بارودۆخەكە. بۆیە پێویستە هاوكاری نێونەتەوەیی بۆ ئەو پرسە هەبێت و بخرێتە ئەگێندەی گروپی نێونەتەوەیی پشتگیری ئێراق.
دیسان ئەو پێشنیارە دژی ڕێكەوتنە دەستوریەكەیە، لێرەدا هەوڵ دەدات هەڵوێست و پێشنیاری توركیا و عارەبە ناسیونالیستەكان بسەلمێنێت و جێگای بۆ بكاتەوە، لەگەڵ ئەوەی ئەو پێشنیارە ئەرتیكلی 140 بەتاڵ دەكاتەوە و نرخی ناهێڵێت. هەروەها لێرەدا هیچ گرنگیەك بە لایەنی كورد و بەرژەوەندی گەلی كورد نەدراوە. ئەو شێوەیەی ئەوان پێشنیاری دەكەن، وادەكات كەركوك و گەلێ ناوچەی تر بە مسۆگەری ناگەڕێنەوە سەر كوردستان.

سێیەم: لە لاپەرە 16–19 و 46–47 دەڵێ وڵاتانی دراوسێی ئێراق توركیا، ئێران، سوریا و ئەوانیتر دژی پارچەبوونی ئێراقن. توركیا پەسندی سەربەخۆیی یا ئازادی ڕەهای كوردستان ناكات. هەروەها دەڵێ، ڕامیارە كوردەكان پێیان گوتین كە ئەوان دەیانەوێ لە چوارچێوەی ئێراقێكی فیدرال و دیموكراسیدا بمێننەوە، ئەوە باشترە لەوەی كوردستانەكی سەربەخۆ بە وڵاتانی دوژمن دەورە بدرێت.
دووبارەكردنەوەی هەڵوێستی وڵاتانی داگیركەری كوردستان سەبارەت بە ئەگەری سەربەخۆیی كوردستان، هەروەها جەختكردنەوە لەسەر هەڕەشەی ئەو وڵاتانە، تێگەیشتنێكی كلاسیكیانەی سەردەمی جەنگی ساردە كە هەمیشە بەرژەوەندی ناسیونالیستانەی ستاتەكان بەرزدەكرایەوە سەر بەرژەوەندی گەلانی ژێردەستە. وادیارە لای بێكەر و هامیلتۆن و گروپەكەیان ئێستاش جەنگی سارد بەسەر نەچووە. لای ئەوان ئێستاش دەبێ گەلانی ژێردەستە پەسندی بڕیاری ستاتەكان بكەن و نابێ بەرژەوەندی پیرۆزی ستاتەكان بەلاوە بندرێت، ئەگەرچی ئەوە واتای ژێردەستەیی گەلانە.
سەبارەت بە هەڵویستی رامیارە كوردەكان كە ئاماژەیان بۆ كراوە، ئەو هەڵوێستە شتێكی نوێ نییە، دیارە ئەوان بەم هەڵوێستەیان بیانووی وڵاتانی داگیركەر بەهێز دەكەن. ئەوان وەكو بێكەر و گروپەكەی ئێستاش لە تارمایی پۆلیتیكی جەنگی ساردا دەژین و لە كەلتوری ڕامیاری ڕابردوو و ئیستای ئەتۆنۆمیخوازانەیاندا دەخولێنەوە.

چوارەم: لە لاپەرە 65 دا دەڵێت، پێویستە سەرچاوەكانی نەوت لەژێر كەنترۆلی ناوەند بێت و دابەشكردنیش بەپێی دانیشتوان بێت. كەنترۆڵی سەرچاوە و داهاتی چاڵەكانی داهاتوو لە لایەن هەرێمەكانەوە باش نییە و ناتەبایە لەگەڵ ئاشتبوونەوەی نیشتیمانی.
دیسان لێرەدا هەوڵ دەدرێت هەڵوێستی توركیا و عارەبە ناسیونالیستەكان بسەڵمێندرێت و جێگای بۆ بكرێتەوە. بە گوێرەی ئەو پێشنیارەی ئەوان، هەموو سەرچاوە سروشتیەكان دەخرێتەژێر چنگی دەسەڵاتی ناوەند، بەمجۆرە بەهێزكردنی ناوند لە ڕووی ئابوریەوە، لەهەمان كاتدا لاوازكردنی هەرێمەكانی دەوڵەمەند بە نەوت لەڕووی ئابوریەوە. وادەكات هەرێمی بۆنمونە كوردستان چاوی لەدەستی بەغدا بێت و بواری خۆ بەهێزكردنی كەمبكرێتەوە یا نەهێڵدرێت. هەروەها ئەو پێشنیارە هەوڵێكی زۆر كاریگەرە بۆ بەستنەوەی هەرێمەكان بە ناوەندەوە.

پێنجەم: لە لاپەڕە 78–79 دا دەڵی، هێزەكانی پۆلیسی هەموو ئێراق هەروەها هێزەكانی پاسەوانی سنور هەموویان لەژێر دەسەلاتی ناوەندابن و بدرێنە مینستەری بەرگری. هەروەها دەڵێ دەبێ وەزارەتی ناوەخۆ بەهێز بكرێت.
وەكو دیارە دووبارە هەوڵی بەهێزكردنی ناوەند لەڕووی سەربازیەوە دەدرێت، بەجۆرێ كە هێزەكانی سنور و پۆلیس لە هەموو شوێنەكانی ئێراقدا لەژێر كەنترۆلی مینستەری بەرگری دابن. ئەوە وادەكات لە كوردستاندا، بەغدا ئەرك و دەسەلاتی پۆلیس و هێزەكانی سنور بڕیار دەدات. ئەوە بەجۆرێ لەجۆرەكان ڕێگایەكی سەربازییە بۆ كەنترۆلكردنی كوردستان لە لایەن دەسەڵاتی بەغداوە.

شەشەم: لە لاپەرە 65 دا دەڵێ ئاشتبوونەوەی نیشتمانی دەخوازێ بەعسیەكان و ناسیوناليستە عارەبەكان بهێندرێنەوە ناو ژیانی ڕامیاری ئێراق.
هەروەكو گەلێ لە پێشنیارەكانی دیكە، هەوڵ دەدرێت هەڵوێستی توركیا و عارەبە ناسیونالیستەكان بسەڵمێندرێت. هەروەها بەپێی ئەو پێشنیارە بریاری نەهێشتنی بەعس بەتاڵ دەكرێتەوە و هەوڵ دەدرێت، جۆرێك لە سیستەم و دامەزراوی شیوەی كۆن دروست بكرێنەوە، هەروەها بەهێزكردنەوەی بەعسیەكان بەتایبەتی و عارەبە ناسیونالیستەكان بەگشتی لێرەدا مەبەستی دیارە.

گروپی بێکەر و هامیلتۆن سەردانی کوردستانیان نەکردووە و تاوتوێی بابەتەکانیان لەگەڵ دەسەلاتدارانی باشوری کوردستان نەکردووە، سەردانی تورکیا و گەلێ وڵاتی عارەبی و سەرکردەی عارەبیان کردووە. ئەوەش لە ڕاپۆرتەکەدا بە ڕاکشاوی دەخوێندرێتەوە و دەبیندرێت.

لێرەدا سەرکرایەتی حکومەتی هەرێمی کوردستان بێتاوان نییە، ئەوان دەیانزانی ئەو گروپە بۆچی تەرخان کراون، بەڵام پاسیڤانە لە دوورەوە لە جموجۆڵی گروپەکەیان دەروانی. ناردنی نامەیەک زۆر کەمترە لەوەی لەسەر دەسەڵاتی کوردی ئەرکە. کە گروپەکە لە کارەکەیان تەواو بوون، ئەوجا مەسعود بارزانی بەتەلەفۆن پەیوەندی پێیانەوە کرد، بەڵکو بێکەر و گروپەکەی بەرژەوەندی کورد لەبەرچاو بگرن، ئەوانیش وەکو گوترا جەنابی سەرۆکیان لەمبارەیەوە دڵنیا کردۆتەوە. بەلام وەکو دەرکەوت گروپەکەی بێکەر و هامیلتۆن ڕەچاوی بەرژەوەندی گەلی کوردیان "باش" کردووە.

---

[1] تەواوی ڕاپۆرتەکە لەرێگای ئەو لحنکەدا ببینە:
http://www.usip.org/isg/iraq_study_group_report/report/1206/iraq_study_group_report.pdf